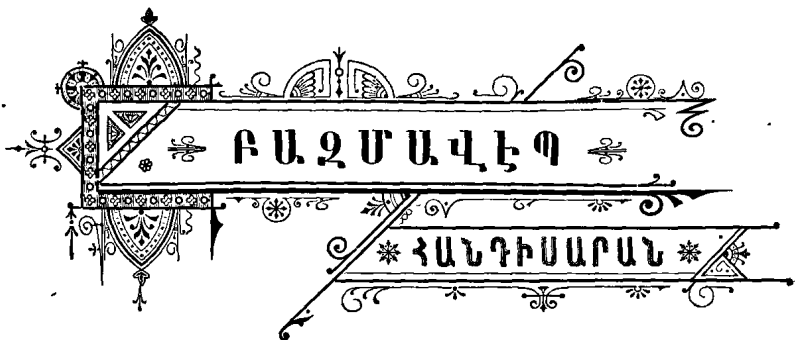

1843-1895

ՀԱՏՈՐ ԵՎ

ՄԱՐՏ

ՀԻՆ ՀԱԻԱՏՔ

ԳԼ. Թ. - ՊԱՇՏՈՆ ԶԱՍՏՈՒԱԾՈՅ

(Տես յ'էջ 53)

ԱՆԷ. — Այս անուամբ Յոյնք
կ'առասպելեն յաւերժահարս մի,
զուստը Սանդարիս գետոյ, և ոգի
կամ զօրութիւն ծննդաբերութեան.
Սկանտինաւեան ազգերն այլ ունէին
զիցունի մի՝ կին Նանեա Բալտերայ, որպոյ
Ողիւստի, որ իրենց Ապոլոնն համարուէր. և
լոտ այսմ՝ մերձաւոր յունական Ալթինասայ,
որ Արամազդայ ուղեղէն ծնած կոյս էր, ի-
մաստութեան և գիտութեանց և արիութեան
ազգող. յառաջ երբեմն այլ՝ ջրոց և շողեաց
չատուած համարեալ: Հայք այլ Արամազդայ
զուստը համարէին զՆանէ, և Աթենասայ
փոխանակ. վասն զի այսոր ճարտարութեամբ
անդրին՝ զոր Արտաշէս բերաւ և Տիգրան
զրաւ ի Թիւն աւան, Ազաթանգելոս՝ Նա-
նեական կ'անուանէ. Գր. Լուսաւորիչ յառաջ
քան զերթալն ի կենսարիւն՝ կործանեց զսա,
իբէն մերձաւոր Անահիտ քրոջ հետ, և զտե-

զին՝ զանձերովը սեփականեց կանգնելի եւ-
կեղեցւոյ: — Նանէ կամ Նանա ծանօթ էր ու-
րիշ Ասիացոց այլ, իբրեւ մայր չատուածոց,
որոց լեզուաւ մայր կամ մամ նշանակէ անունն
այլ (Նանա, Նինէ): — Թիւ աւանէն զատ
տեղ չի յիշուիր ի Հայս մեհեան Նանէի, և
Երէզի Անահիտն տարբեր ըլլալն անտարա-
կոյս է. բայց օտարք շփոթեն զսա՝ երբեմն
Արտեմեայ երբեմն Կիւբելէի հետ. մանա-
ւանդ ուր Ս. Գրոց մէջ յիշուին չատուածք.
ինչպէս (Ա. Մակար. 2. 4). յիշուի Ելի-
մայիսայ կամ լոտ մեզ Լիմեայ մեհեանն,
որ էր « մեծագանձ յոյժ, և կուռք ոսկեղէնք
» ձուլածոյք մեծամեծք ի նմա ». և յիրաւի
ասոնց զիսաւորն էր Անահիտ. իսկ Բ Մա-
կար. (Ա. 13. Թ. 12) յիշածն ի Պարսո՝
լոտ մեր Թարգմանութեան, է Նանէ, որոյ
զանձերը կողոպտել կ'ուզէր Անտիոքոս, բայց
իր « անհամար զորքն անկան կործանեցան

» շուրջ զՆանեայ տաճարաւն »; ի մայրաքաղաքին Պարսից՝ որ էր Պատարգաս: Ատոնց Նանէն, ըստ վկայութեան Պրուտարքոսի, յաղթութեան չաստուած էր, և իր տաճարին մէջ պսակուէին թագաւորք: և ըստ այսմ՝ եւս զուգուի Աթենաս—Պալլասայ Յունաց:

ԱՍՏՂԻԿ. — Երբորդ գիցուի չայոց, մեծաբեալ քան զԵրկրորդն (Նանէ), և թերեւս քան զամենքն սիրելի, ինչպէս և քան զամենքն աւելի ազգային. վասն զի թէ և ու մանք զսա այլ Արամազդայ զուտոր կ'ըսեն, բայց շփոթելով ընդ Անահայայ. ազգային աւանդութիւնն համարի զԱստղիկ՝ անփական հայ անուամբ և աննման օտարաց՝ զուտոր Նոյի, ջրհեղեղէն վերջը ծնուած, ինչպէս իր եղբայրն այլ Մանիառն. որոց հայրն ինչ անուամբ կոչուէր յաւաստելու չայոց՝ յայտնի չէ. և եթէ նոյնպէս անյայտ կամ ընդունելի չէ Նոյի զուտոր ըլլան, հաւանական է հին նահապետի մի զուտոր ըլլալ, իրական անձն և ոչ ստացածին: Բերոտոսեան Սիբիլայն (Խորեն. Ա, 9) զրէ զԱստղիկ զուտոր գտնոր ֆօիսովթրոսի, որ է Նոյ, և հաշտարար նկաւորաբէ իր եղբարց՝ Տիտանայ և Յապետի կուսայ ասոնն ընդ Զրուանայ, և ասոր զաւակներէն քանի մի ապրեցընելով տանիլ ձգելն յՈլլիւմպոս լեռ, որ և ասոր համար Դիցընէէց կոչուի: Բայց չայք աւելի հաշտ ցուցընեն զեղբարքն և զքոյրն, որ անոնց հաւասար ժառանգեց երկիր մի ի հարաւաւ կողմն, ըստ ոմանց յերջանիկն Արաբիա: Սակայն այլքան հեռու երթալու չեն թողած իւրենց Աստղիկը, այլ պահած են Տարօնոյ կողմերում, ուր առաջ բնակէին եղբարքն այլ. հօն է Աստղեարեորն կամ Աստղեան բերդն, համառօտելով Ասղերեոր իշուած, զոր նոյն ինքն Աստղիկ շինել տուած է կ'ըսեն, իր Զրուան եղբօր ապահովութեան համար. յետոյ ի պատմական ժամանակս՝ Մովսէս բերդ կուշուեցաւ. և է յարեւելեան կողմն Մշոյ յարեւմտեան կողմն այլ կայ ուրիշ Աստղեարք մի Հաշտեհից գաւառին մօտ. անշուշտ Անահայ պէս և սա այլեւայլ աթոռներ ունէր լեռանց վրայ: — Յիշուեցաւ իր կուսքն կամ պատկերն ի Պաշտոյ լեռին, Արամազդայ

կողց քով, որոյ հետ և կու տօնուէր յամանորն Նաւասարդի: Արտաշէս Բ վանայ կողմերում իրեն զքօսարաններ շինելով՝ Արտաւատի քովեր կանգնեց Աստղեան տաճար, որոյ շատ պաշտօնասէր կ'երեւին ինքն այլ իր ընտանիքն այլ. և իր Սաթինիկ տիկնոջ համար կ'ըսուի, թէ յետ լսելու իր ազգակից Սուքիասոսաց քրիստոնէական քարոզութիւնը, չկարցաւ բաժնուիլ Աստղեայ պաշտամանէն:

Գլխաւոր մեհեան գիցուելոյս էր ի Յաշտի շատ, մի յերից՝ որք մէկ անուամբ վահեւ վահեան կոչուէին, և որոց մին այլ էր նախայիշեալ Ոսկէծին Ոսկէծօրն Անահայ, իսկ Աստղեանն կոչուէր յատուկ Սենեակ վահագնի, որոյ նուիրուած էր երրորդն: Այս երկուքին պատկերքն այլ Յունաստանէն բերուած ըլլալով՝ անոնց Հերակլէսն համարեցաւ վահագն ի չայոց. Ափրդիստեայ անդին այլ՝ Աստղիկ գասօնք՝ Տիգրան՝ իբր իրարու սիրելիս քովէ քով կանգնել տուաւ (Խոր. Բ. ԺԳ). և այնահետեւ այս երկու գիցուեաց զազգաւորս միանալով՝ Աստղիկ համարեցրան հեշտութեանց զարչելի շատուակ, զոր իր սիրականին և Անահայ հետ՝ փճացուց անհետ ըրաւ Ս. Գրիգոր, և անոնց տեղ կանգնեց Աշխարհաւատրաւ տաճարը: Ագաթանգեղոսի խօսքն այսպէս բնաջինջ և իբր աներեւոյթ եղած ցուցընէ այս մեհեանը, որպէս գուշակուի, այն տեղ կատարուած անառակ պաշտամունք և հանգստեան մոցընել տալու համար. ինչպէս վարդան վ. ի ներքոյի Լուսաւորչի՝ երգիծաբանելով կ'ըսէ. « Աստղիկ՝ զքոզութիւնն առեալ փախէր առ նմանիս իւր »: Լամբրունեցին այլ ի մեկնութեան (Կէ) Սաղմոսի, « Որպէս պակասի ծուխ », և այլն, այսպէս Գրիստոսի հրոյ զօրութեամբ ջնջուած համարի. « զի թէ ոչ էր պակաս » սեալ, զբարդամ ամաց մեհեանն շինեալ վահ: » հետեանեան Դիցն, և զիւօքն ի մարկիպին » հնարից պարսպեալ, Ս. Գրիգոր՝ ո՞րպէս » մի տեառնագրելով՝ կործանեալ անհետ առ » լար »: Ուրիշ տեղ այլ (2, 14), « Ս. Գրիգոր՝ զի ձգեաց զձեռն ի վահեւանեանն » մեհեան, և իբրեւ զոչինչ՝ զամենայն զիւսն » ցրուեաց »:

Ետաջ քան յունական խայտառակ ան-

զրեաց բերուիլն՝ Աստղկան զաղափարն աւելի պարկեշտ կ'երեւի, և ըստ անուանն՝ լուսաւոր և պայծառ էակ կամ իր մի, հաւանօրէն Արուսեակն, և նման իմն Լատինաց Venus-Urania կոչածին. յետոյ՝ ուրախութեան, փափկութեան, հեշտութեան յորդորիչ մի դարձաւ. որոց յայտարար են և իրեն նկարա գիրն՝ Ոսկեժողի և Վարդապատն, որպիսի էին և Յունաց Ալշալոյսն և Հերա, և Ափրոդիտեայ նուիրեալ մարդն. զոր և Հայք նուիրէին իրենց Աստղկան, Վարդապատ ընելով և կոչելով, և մեծամեծ հանդէսներ կատարելով իրենց բարեկենդական տարւոյն վերջը Աւելիաց օրերուն, որ է սկիզբն օգոստոս ամսեան, երբ Հայոց բարձրաւանդակաց վրաց դեռ զարնանային զօլովութիւն գտուի. Վանական Վ. շփոթութեամբ իմն (ըստ զրուածոյն սխալ օրինակուելէն), այս ասօնը Քրիստոսի խաչելութեան յիշատակէն 40 օր առաջ էր կ'ըսէ, իսկ քրիստոնեայք 40 օր վերջը դրին յԱլլափերպութեան ասօնին, խափանելով Աստղկան և Հեփեստոսի կամ Միհրայ պիղծ տոները, և անոնց հետ մէկտեղ Արեւիկան և Լուսնի կրօնական յիշատակներն այլ է՝ Ս. Գր. Լուսաւորիչ ինչն պատուիրեց, կ'ըսուի, այս հեթանոսական մեծապայծառ ասօնը փոխանակել յամենապայծառ երեւումն Քրիստոսի ի թաքստ լերին:

ՄԻՆԻ, ՄԻԹՐԱ. — Այս անունս պարսկական լուծի. վերջի մասն հայերէն հոգրը յիշեցնէ, ինչպէս ինքն այլ հրոյ և արեգական շատուած համարուէր, նոյնպէս և ի Յունաց՝ Հեփեստոս կոչմամբ. և առաւել քան շատ շատուածոց իր պարսոնն տարածուած էր յարեւելս և յարեւմտս: Այս ետքի (Եւրոպական) մասին մէջ՝ ոչ միայն Յունաց և Լատինաց կողմերում այլ և ի Գերմանիա գտուին Միհրապակ կոչուած քանդակք. և ինչուան իսլամադաւոց գերագոյն շատուածն՝ կոչուէր Մաեհր—աս: Բարեբեկն՝ Միհրայ պաշտաման նշանք կան փ. Ասիոյ մինչեւ ի Հնդկականտան: Այս մեծ աշխարհիս մէջ Միհրաս անուանէր Արեգակն, կամ մին 12 արեգակնազանց՝ որ Աստիդիաս կոչուէին: Մեր է դարու մաստնագրաց՝ Եգնեկայ, Եղիշէի, Խորենացայ ընթերցողք՝ յիշեն ասոնց գրած.

ները և Պարսից Միհրայ ինչ ըլլալուն բացատրութիւնը. անոնցմէ առաջ Ս. Հարք այլ յիշեն, մանաւանդ Գր. Աստուածաբան, որոյ ճառից մեկնիչն Նոննոս՝ գրէ. « Միթրոս » կարծի ի Պարսիցն՝ Արեգակն գոլ, և զհսն » ասնէին նմա և կատարէին. արդ ոչ կարէ » որ ձօնել նմա՝ եթէ ոչ յառաջագոյն ընդ » աշտիմանսն տանջանաց անցանիցէ, և աշտանակներն են թուով ութսուն »: Աստիմաններն՝ յայտ է թէ ինչպէս ուրիշ կրօնից և ազանդոց մէջ այլ կան, նոր ժամանակաց աշակերտութեան կամ նուիրապետութեան կարգաց զուգուին, մի քան զմի բարձրագոյն, ըստ կրթութեան և դիտութեան հետեւողացն: Նոյն հեղինակ ուրիշ տեղ այլ կ'ըսէ. « ՉՄիթրոսէ այլեւայլ տան կարծես. » քանզի Արեգակն զնա գոլ ասէին, և ա. » մանք վերատեսուչ Հրոյ, և այլ յատուկ ինչ » գոլ զօրութիւն. լինէին և Միթրոսի տե. » լէդք ոմանք (պաշտօնատէրք), և մանա. » ւանդ առ ի Բաղդէսացոցն. քանզի որք » սովով կատարեալ կամէին լինել՝ տանջա » նաց կարօտանային, ըստ աստիմանաց ի » վեր ելեալք, ի թեթեւագունիցն տանջանացն » սկսեալ՝ ի դժնգահագոյնսն կատարէին. յա. » ասպագոյն՝ սովով ճնշել զանձինս՝ իրեւ ա. » ւուրս 50. և յայնմ ժուժկալք՝ ի քերանս » արկանէին աւուրս երկու, ապա ի ձեռն կա. » ցուցանէին աւուրս 20. յետոյ ի հուր ան. » ցուցանէին. և զարըմներն որ կատարեալն » եղեւ՝ հատուցեալ այնահետեւ ի կատարեալ. » զոյն տեւեան » (կարգէին) — Վերոյիշեալ Միհրական քանակք (Mithriaques) կերպարանեն զՄիհր՝ երիտասարդ հայապրակ կամ փոխազգակ՝ ցուլի մի վրայ հեծած, կամ ծնկով կոթընած, զոր կ'ուզէ փողոտել, քարայրի մի մէջ. օձք, կարինք, մըլիւնք ցըլոյ ներքին անդամոց վրայ փակչին. քուլը կայ շուն մի, վերը՝ Քաջ մի՝ երկու ջահ ի ձեռին, մէկն վերամբարձ միւսն դէպ ի վայր. այս ամենքն այլ յայտնեն տարւոյ եղանակներն՝ արեւու շրջանով, գիշերն ու ցօրեկ:

Չրապեշտական կրօնից մէջ՝ Միհր Որմըզդի ծնունդ էր, ոչ շատուած, այլ Ազատ մի և զխաւարն Ազատաց, միջնորդ Որմըզդի և Ահրէմէնի, բայց յետոյ ոչ միայն շատուած մի

համարեցաւ՝ այլ զրեթէ և բոլոր աստուածութիւն. բայց այլանդակ կերպով աստուածացեալ, ինչպէս ծաղրելով կ'ըսէին Հարք մեր ի պատասխանելն առ Միհրներսէն վերակ Պարսից. « Եւ ո՞նք քաջ ի ձերոց իմաստանցն » ասաց, եթէ Միհրն աստուած մայրածին է » ի մարդկանէ և թագաւոր աստուածազաւակ » է, և համարող քաջ եօթներորդաց », և այլն: Աւելորդ համարիմ այս առասպելաց առասպելները քննել, վասն զի տօնը հին Պարսից և Հայոց հաւատքն չէին՝ այլ Սասանեանց. իսկ հիներն՝ ինչպէս վերն ըսինք, աւրեգական, կրակի, եղանակաց տեսաւ՝ ոգի մի համարէին զՄիհր, որոյ նուիրեալ էր մարտ ամիսն, նա և ամսոց ԺՁ օրն, և ուրիշ քանի մի առնական օրեր:

Ինչպէս նախախիշաղ չատուածոց հաւատքն և կերպարանքն այլայլեցան կամ խառնուեցան ընդ յունականաց, երբ տօնը կուգերն բերուեցան ի Հայո, Հեփեստոսն այլ գուգեցաւ ընդ Միհրայ և ընդ վուկանի Լատինաց, և եղաւ որդի Արամազդայ. գուցէ « ոչ բնութեամբ՝ այլ կոյմամբ », ինչպէս Նանտա կ'ըսէ Միհրաց տելետաց համար: Այս արեգակնային հրային չաստուածոյ կուգն կանգնեցաւ ի Բագատիճ՝ ի Դերման գաւառի ռահմանակցի Եկեղեցաց և Դարանաղեաց, ուր՝ գիւղին տնունէն գուշակութի՝ թէ ուրիշ կողմ բապիւններ այլ կային. և Ս. Գրիգոր « Գայր հասաներ ի Մորա » կան մեհեանն անուանեալ որդւոյն Արամազ » դայ, և. « ի հիմանց բերեալ խլէին, և զգանձս » մթերեալս աւար հարկանէին, և աղքատաց » բաշխէին, և զտեղիսն նուիրէին եկեղե » ցոյ »: Այս մեհեանին տեղն հիմայ կարծուի թէ ըլլայ նոյն անուոնը պահող գիւղին մէջ բարձրացած քարաբլրոյն արեւելակողմը, ուր երեք փոքր քարանձաւք փորուած են, գուրուն այլ գաւիթ. ի գաղաթին բլրոյն կ'երեւան հիմանց նշանք, ուր որ բուն բապիւն եղած համարուի: — Միհրայ տօնին ժամանակն չի յիշուի ի մերայոց, բայց թուի յԱրեգ ամսան՝ որ պատշաճի Պարսից Միհր ամսոյ. յարեմատս, զոնէ յիտալիա, ի 25 զեկտեմբերի կատարուէր. որոյ փոխան ուղղահաւատք Քրիստոսի ծննդեան նուիրեցին այն օրը, որոյ և մարդեղութեան օրն՝ հանգիսի գարնանա

մըտի օրերուն: — Միհրայ պաշտօնասիրութեան մէկ նշանակն, մնացեալ և յետ անոր հաւատոցն, է նոյն անուամբ բարդեալ յատուկ անձանց անուններն ի Հայո, ի Վիրս և ի Պարսո. որպէս, Միհրան, Միհրներսէն, Միհրան, շապուհ, Միհր — Արտաշէս, Միհրազատ, Միհրիշատ, Միհրհորիկ, և այլն:

ՏԻՐ. — Սա թէպէտ նախախիշաղ չաստուածոց պէս յոնախ յիշուած չէ, բայց և ոչ աննշան, թէ առ արեւելեայս և թէ առ հիւսիսայինս, թէ և այլեւայլ կերպով ճանչցուած ըլլայ: Թունաց՝ Հերմէս և Ապոլոն դից պատշաճի. Կելտաց և Սկանդինաւեանց՝ Տիր կամ Տիսր (Tyr) պատերազմի ոգի է, ինչպէս և Տի՝ Ֆրիգիաց, Ասիոյ՝ Սոււտաց. մեր լեզուաւ այլ Տիր՝ Ղիոյ, պնդութեան, քաշութեան նշանակ է: Պարսք Տիր կոչեն նեաւ, և բառ աստեղաբաշխութեան՝ փայլածու մոլորակը և Դաշդէր աստղը, և երկրիս արեւելեան կողմի պահապան ոգին, դարձեալ, պաշտպան ամսոց ԺԳ աւուր, որ հանդերձ տօներով՝ Տիրական կ'ըսուէր. և ամբողջ գեկտեմբեր ամսոյ, ինչպէս առ Հայո այլ՝ Դամիս տարւոյն Տրէ կամ Տրեայ կոչուի: Մեր դրացիքն՝ ամսոց և անձերեաց հոգեղ այլ ճանչնային զՏիր: Բաց յանուանէ ամսոյն՝ առ մեզ գառուի և Տրեայ գեղ, Տիր — առիճ գիւղ, Տիրիմկատար լեւն՝ զօր յիշեցինք՝ իւր Անահտայ նուիրեալ, և շատ յատուկ անուանք մարդկան, Տիրան, Տիրոց, Տրգատ, Տիրատոշ, և այլն: Այս ամեն յայտնէ որ Տիր ունէր բաւական սերտ պաշտօն ի Հայո, և համարէր գիտութեանց, դպրութեան, սերնախօսութեան ազդեցող կամ պաշտպան: Թունաստանէ բերուած Ապոլոնի պղնձաձոյլ ոսկեգօծ անդրին յԱրամաիր կանգնած և յետոյ յԱրտաշատ, Ալաթալեղեղ Տիր կամ Տիւր կոչէ, տեղն այլ քաղքէն դուրս՝ դրանը մօտ համբուն վրայ. և յատկութիւնն այլ՝ « Դիք դպրի գիտութեան քրմաց », մեհեանն այլ՝ « անուանեալ գիւան զրլի Ուր » մըզգի ուսման ճարտարութեան մեհեան »: Ուրափ այլ այս բառերու շարքն քնն մի շփոթեն իմաստը, այլ բաւական են յայտնելու որ գիտութեանց ինամակալ էր և Արամազդայ դպրի, որպէս Հերմէսն Թունաց և

Մերկուս Լատինաց՝ պատգամաւոր և զսիր
էին Դիոսի, և Դիոս—فلق ۵۲۵ Պար-
սից՝ բաղդի և երկնագնտի ոստիկան և գիտ-
նոց, — Գործոց Աւաքեւոց սրբազան գրոց մէջ
այլ՝ ուր յիշուի Հերմէս (որուն նմանցուցին
հեթանոսք զառաքեալն Պօղոս՝ ճարտարիս-
տութեանը համար), մեր ձեռագրաց ումանց
լուսանցքը զրուած է Տիր դիք, — Հեր-
մէս ոչ միայն ճարտարախօս էր, այլ և հնա-
րախօս կամ պատգամախօս, ամենուն պիտոյից
յարմար բան ըսող, միով բանիւ Հարցռիկ,
և տարակոյսներ ու երազներ լուծող. որոյ
համար և յունարէն կոչուէր Սυνερισμους կամ
Իγώτωρ Նեւթա, զոր բացատրէ Ազաթանցեղ
Տրի համար ըսելով. « Երազացոյց երազ—
» ընդհան պաշտօն Տիր դիք »: Այս բանիս
համար մենեանտեղին այլ կոչուեցաւ Երազ-
մոյն. և զի մայրաքաղքին դրան քով էր, ի
հաւատալն Հայոց յԱստուած ճշմարիտ, նախ
ի սա « արկեալ ձեռն քակեալ այրեալ ա-
»ւերեալ քանդեցին.. ուր և երեւեալ կեր-
»պարանօք դիւացն ի նմանութեան առն և
»ձիոյ բազմութեան և կազմութիւն գնդի և
»հետեւակազօր մկնկաւորք և առնաւորք, ա-
»ռաջի՝ ընթացեալք ի կերպարանս մարդկան
»նմանութեան, նիզակօք և նշանօք ի գէն
»և ի զարդ վառեալք, մեծաւ գոչելով զա-
»ղաղակ հարեալք՝ փախտտեայք յԱնահտա-
»կան ի մենեանն անկանէին. ուստի՝ ընդ
»հասեայսն մարտ եղեալ կռուին, նետս
»անոյժս և քարավէժս Թանձրաթափ ի վե-
»րուստ ի շինուածոցն ի խոնարհ զմարդկան

» ցնդէին. զոր փոքր օակաւ մի զարհուրեցու-
»ցեալ գնորահաւատս մարդկանն: Իսկ Ս.
»Գրիգոր իբրեւ տեսեալ զայն՝ նշան տէրու-
»նական առնէր, և դիմեալ ի զուռն մենեանն,
»և ամենայն շինուածք մենեանն ի հիմանց
»ղղղեալ տապալեցան... և ամենայն դեւքն
»ի փախուստ զարձեալ առաջի մարդկանն՝ ե-
»րեւեցան զօձիս արկեալ և զճակատս հա-
»բեալ, և զճիկ թարձեալ մեծածայն գոչելով
»առէին, Թէ վա՛յ մեզ. զի յամենայն եր-
»կրէ փախտտական արար զմեզ Յիսուս՝ որդին
»Մարիամու.. արդ ի յօ՞ դիմեալ փախի-
»ցուք.. երթամք մեք ի բնակիչս լերինն
»Կապկա... Եւ զայս ասացեալ.. սեւագունդ
»գիւացն՝ աներեւոյցք եղեալ չըտեալք ի
»տեղւոյն՝ իբրեւ զծուխ պակասեցան », և
»այլն: Փոխանակ մարդակերպ դիւաց՝ դիւա-
»կերպ մարդիկ խարեայք քուրմեր ըսելու է
»փախչողներն, որոց զիջած գոնձերն՝ ազգա-
»տաց և եկեղեցւոյ տրուեցան. Երազացոյցն
»այլ երազի պէս ցնդեցաւ:

Նշանաւոր է մեր և Պարսից մէջ Տրի
գիտութեան դիք համարուելուն նման Սաքսո-
նաց այլ Տրի կամ Տրայ անուանելն զմոքս.
արդեօք Կելտաց Իրոռնիք Druide *, Սկան-
տինաւեանց Derot այլ, որ քահանայ և գի-
տուն նշանակեն, չե՞ն ծագեալ ի Տրեայ:

(Շարայարձնիք).

* Զայս ոմանք համարին ի Drow բառէ կամ
Տրեռա, որ է Կաղնի, իբր զի պաշտօնեայքն
կաղնի ծառաց կամ անտառաց մէջ կենային:

